KONRAD ADENAUER STIFTUNG
קרן קונרד אדנאואר בישראל

MDC

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

19 ביוני 2024

סקר מעמיק בקרב הציבור הערבי
בצל המלחמה המתמשכת בין ישראל לחמאס

בצל המלחמה, רוב האזרחים הערבים (74%) מעידים כי תחושת הביטחון האישי שלהם חלשה, ומנגד 67.8% מדווחים כי מצבם הכלכלי טוב יחסית ● 45.3% חוששים מהתנכלויות מצד אזרחים יהודים, אך הרוב המכריע (84.1%) מעידים כי לא נפגעו מהתנכלויות כלשהן ● כמחצית מהציבור הערבי (51.6%) מרגישים כי המלחמה יצרה תחושת שותפות גורל בין ערבים ליהודים ● 56% חושבים שההכרה של מדינות אירופיות במדינה פלסטינית תורמת לפתרון הבעיה הפלסטינית ● 50.3% מאמינים כי פתרון שתי המדינות הוא הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני, אך רק 24.7% סבורים כי בעשור הקרוב יושג פיוס בין שני העמים ● אילו נערכו היום בחירות לכנסת, שיעור ההצבעה הצפוי בחברה הערבית היה 54% ● 68.7% תומכים בהצטרפות מפלגה ערבית לקואליציה שתקום אחרי הבחירות הבאות לכנסת ● 80.4% תומכים בהקמתה מחדש של הרשימה המשותפת ● 60.6% סבורים כי הטיפול בבעיית האלימות והפשיעה הוא הסוגיה החשובה ביותר כיום עבור הציבור הערבי

ד"ר אריק רודניצקי

<u>הממצאים העיקריים</u>

- **בצל המלחמה, רוב גדול בציבור הערבי (74%) מדווחים כי תחושת הביטחון האישי שלהם חלשה. לעומת זאת, רובם (67.8%) דווקא מעידים כי מצבם הכלכלי טוב יחסית. בצד זאת, מחצית מהציבור הערבי (51.6%) סבורים כי המלחמה בחודשים האחרונים יצרה תחושה של שותפות גורל בין ערבים ליהודים בישראל, בעוד המחצית האחרת (48.4%) אינם סבורים כך.**
- **כמעט מחצית מהציבור הערבי (45.3%) חוששים כיום מהתנכלויות מצד אזרחים יהודים, ואילו 40% מדווחים כי הם אינם חוששים כלל. רוב מכריע מהנשאלים (84.1%) מעידים כי הם עצמם לא נפגעו מהתנכלויות מצד אזרחים יהודים בחודשים האחרונים, אך 15.9% מדווחים כי הם נפגעו פעם אחת לפחות במהלך החודשים האחרונים.**
- **רוב גדול בציבור הערבי (77.9%) סבורים כי על האזרחים הערבים לתת ביטוי פומבי לדעתם ביחס למלחמה בין ישראל לחמאס, למשל באמצעות הפגנות חוקיות.**
- **בציבור הערבי חלוקות הדעות בשאלה מי אמור לנהל את החיים ברצועת עזה ביום שאחרי המלחמה: 24.4% סבורים כי יש להטיל זאת על גורמים עזתיים מקומיים, והיתר נחלקים בין הסבורים כי יש להטיל זאת על הרשות הפלסטינית (19.4%), על כוח בין-לאומי (19.4%) או על חמאס (14.7%).**

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

- **56% ממשתתפי הסקר סבורים כי פרסום ההכרה במדינה פלסטינית מטעם מדינות באירופה תורם לפתרון הבעיה הפלסטינית. 25.9% מהם סבורים כי לפרסום ההכרה אין כל השפעה על פתרון הבעיה.**
- **מחצית מהציבור הערבי (50.3%) סבורים כי הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא פתרון שתי המדינות על בסיס קווי 1967. היתר נחלקים בין נשאלים שאינם רואים פתרון באופק (31.4%) לבין התומכים בפתרון של מדינה אחת, מהים עד הנהר, משותפת לישראלים ולפלסטינים (17.1%). בצד זאת, רוב גדול בציבור הערבי (69.1%) סבורים כי סיום הסכסוך בין ישראל לפלסטינים ופיוס בין שני העמים אינו נראה באופק. מנגד, רבע מהנשאלים (24.7%) דווקא סבורים כי פיוס בין שני העמים יושג בתוך 10 שנים לכל היותר.**
- **מה מונע או מעכב את פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני? 44.1% סבורים כי הגורם העיקרי לכך הוא הדומיננטיות של הימין היהודי בישראל, ו-24% מייחסים זאת לעמדות הממשל האמריקני. 15% סבורים כי הגורם המעכב את פתרון הסכסוך הוא דווקא הסכמי השלום והנורמליזציה של העולם הערבי עם ישראל, ורק 12% מצביעים על הפיצול בין הרשות הפלסטינית בגדה לבין שלטון החמאס בעזה כגורם המעכב העיקרי.**
- **רוב גדול של משתתפי הסקר (72.4%) סבורים כי הקואליציה הממשלתית תתפרק זמן קצר לאחר המלחמה או אפילו עוד לפני תום המלחמה. רק 14.2% חושבים כי הקואליציה הממשלתית תחזיק מעמד לאורך תקופת כהונתה במלואה (עד אוקטובר 2026). במבט לעתיד, רוב משתתפי הסקר (68.7%) תומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לממשלה שתקום לאחר הבחירות הבאות.**
- **אילו נערכו היום הבחירות לכנסת, שיעור ההצבעה הצפוי בחברה הערבית היה עומד על 54%, בדומה לשיעור שנצפה בבחירות לכנסת ה-25 (53.2%) שנערכו בנובמבר 2022. במצב זה, חד"ש-תע"ל ורע"מ צפויות לעבור את אחוז החסימה, ואילו בל"ד ניצבת על סף מעבר אחוז החסימה. בצד זאת, רוב גדול בציבור הערבי (80.4%) תומכים בהקמתה מחדש של הרשימה המשותפת על ארבעת מרכיביה – חד"ש, רע"מ, תע"ל, בל"ד – לקראת הבחירות הבאות לכנסת.**
- **הסוגיה החשובה ביותר כיום לציבור הערבי גם כיום היא הטיפול בבעיית האלימות והפשיעה (60.6%). סוגיות אחרות הן פתרון הבעיה הפלסטינית (11.3%), הסדרת התכנון והבנייה ביישובים הערביים (10.1%), המצב הכלכלי, התעסוקה והעוני (7.7%), וחינוך והשכלה גבוהה (6.9%).**
- **רוב משתתפי הסקר (66.6%) סבורים כי לא הממשלה הנוכחית (בראשות נתניהו) ולא הממשלה הקודמת (ממשלת בנט-לפיד) עשו די למיגור בעיית הפשיעה והאלימות ביישובים הערביים. עם זאת, שיעור לא מבוטל מהם (20.7%) סבורים כי הממשלה הקודמת דווקא עשתה יותר משעשתה הממשלה הנוכחית בטיפול בבעיה.**
- **בזהותם האישית של האזרחים הערבים יש שלושה מרכיבים בעלי משקל דומה: האזרחות הישראלית (29.3%), ההשתייכות לדת (28.9%), והזהות הערבית (28.5%). חלק קטן יחסית (12.5%) מדווחים כי הזהות הפלסטינית היא המרכיב הדומיננטי בזהותם.**

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

תוכן העניינים

השפעות המלחמה המתמשכת על הלכי הרוח בציבור הערבי 3

יחסי ערבים-יהודים בצל המלחמה 6

הסכסוך הישראלי-פלסטיני ושאלת "היום שאחרי" ברצועת עזה 9

עמדות ביחס לקואליציה הממשלתית ולשותפות פוליטית של הערבים בממשלה 16

הפוליטיקה הערבית לנוכח האפשרות להקדמת הבחירות לכנסת 19

סדר היום של הציבור הערבי 21

שאלת הזהות האישית 24

השפעות המלחמה המתמשכת על הלכי הרוח בציבור הערבי

בהשפעת מצב המלחמה המתמשך, רוב גדול של משתתפי הסקר (74%) מעידים כי תחושת הביטחון האישי שלהם כיום חלשה, וחלק גדול בתוכם (41.2%) מעידים כי היא חלשה מאוד. יש לציין כי בסקר שנערך בנובמבר 2023 במתודולוגיה זהה לחלוטין לזו שנקטה בסקר הנוכחי, שיעור המדווחים כי תחושת הביטחון האישי שלהם נפגעה בגלל המלחמה היה גבוה עוד יותר – 81.1%. עם זאת, לא ניתן להתעלם מן העובדה שגם כיום, בחלוף שמונה חודשים מפרוץ המלחמה, רוב גדול בציבור הערבי סובל מהיעדר תחושת ביטחון אישי.

במישור הכלכלי נראה כי החיים בצל המלחמה חוזרים למסלולם. בסקר שנערך בנובמבר 2023 דיווחו רוב הנשאלים (64.9%) כי מצבם הכלכלי נפגע בעקבות פרוץ המלחמה. לעומת זאת, בסקר הנוכחי רוב המשתתפים (67.8%) דווקא מעידים כי מצבם הכלכלי כיום טוב יחסית.

בשאלה זו נמצא קשר ישר בין רמת ההשכלה של הנשאלים לבין שביעות רצונם ממצבם הכלכלי. שיעורם של בעלי רמת ההשכלה הגבוהה, המעידים כי מצבם הכלכלי טוב (73.9% מבעלי תואר ראשון, 78.1% מבעלי תואר שני או שלישי), גבוה במידה ניכרת משיעורם של בעלי רמת ההשכלה הנמוכה המרגישים כך (54.5% מבעלי השכלה יסודית, 64.3% מבעלי השכלה תיכונית). ניתן להסיק כי בעלי רמת ההשכלה הגבוהה הצליחו להתאושש מן הפגיעה שחוו במצבם הכלכלי לאחר פרוץ המלחמה מהר יותר מבעלי רמת ההשכלה הנמוכה.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

מהי הרמה של תחושת הביטחון האישי שלך כיום? (באחוזים)

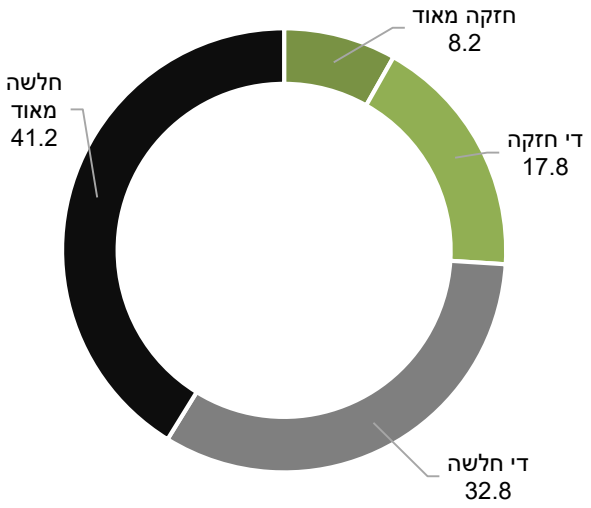

מהו מצבך הכלכלי כיום?
(באחוזים)

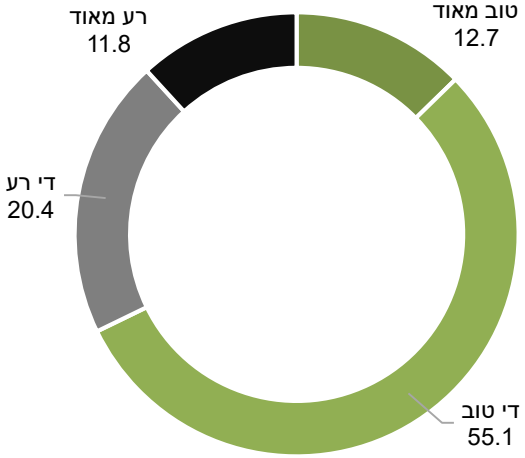

תחושת חוסר הביטחון האישי של האזרחים הערבים מוזנת בחודשים האחרונים מחששם לצמצום גבולות חופש הביטוי בזמן המלחמה. אנשי אקדמיה וסטודנטים מהחברה הערבית, שמתחו ביקורת על מהלכיה של ישראל במלחמה או הביעו הזדהות עם סבלם של הפלסטינים ברצועת עזה, נתקלו לא אחת בביקורת חריפה מצד הציבור הישראלי הרחב. הצעת חוק שהגישו בראשית פברואר חברי כנסת ממפלגות הימין (הליכוד ועוצמה יהודית), שכותרתה "איסור העסקת עובדי הוראה ושלילת תקציב ממוסדות חינוך עקב הזדהות עם מעשה טרור או עם ארגון טרור (תיקוני חקיקה), התשפ"ד-2024", חיזקה בציבור הערבי את תחושת הרדיפה.

אף על פי כן, רוב מכריע (77.9%) ממשתתפי הסקר סבורים כי דווקא בימים אלו על האזרחים הערבים לבטא בפומבי את דעתם ביחס למלחמה בין ישראל לחמאס, לרבות באמצעות הפגנות חוקיות. יש לציין כי התמיכה בעמדה זו גבוהה באופן עקבי למן ימיה הראשונים של המלחמה. בסקר שנערך בנובמבר 2023 עמד שיעור התמיכה בעמדה האמורה על 73.6%.

בסקר הנוכחי נמצא כי התמיכה בהבעת עמדה פומבית ביחס למלחמה עולה ככל שעולה רמת ההשכלה. למשל, בקרב בעלי השכלה יסודית, שיעור התמיכה בעמדה זו הוא 71.1%, ואילו בקרב בעלי השכלה גבוהה (על-תיכונית או אקדמית) שיעורי התמיכה גבוהים הרבה יותר: 81.8% בקרב בעלי השכלה על-תיכונית לא-אקדמית, 75.6% בקרב בעלי תואר ראשון, ו-87.9% בקרב בעלי תואר שני או תואר שלישי.

בניתוח הממצאים על פי דפוסי ההצבעה בבחירות האחרונות לכנסת נמצא כי שיעור התמיכה בהבעת עמדה פומבית ביחס למלחמה הוא הגבוה ביותר בקרב מצביעי בל"ד (86.7%) ובקרב מצביעי חד"ש-תע"ל (83.3%). שיעורים אלו גבוהים באופן מובהק משיעורם של מצביעי רע"מ (77.9%) התומכים בעמדה זו. שיעורי הסכמה נמוכים יותר נמדדו בקרב מצביעי המפלגות היהודיות (69.8%) וגם בקרב הנשאלים שנמנעו מהצבעה בבחירות האחרונות לכנסת (72.1%), הגם ששיעורים אלו גבוהים כשלעצמם.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

האם אתה תומך או לא תומך בכך שהאזרחים הערבים יביעו את דעתם באופן פומבי - למשל, באמצעות הפגנות חוקיות - ביחס למלחמה בין ישראל לחמאס?
(לפי רמת ההשכלה, באחוזים)

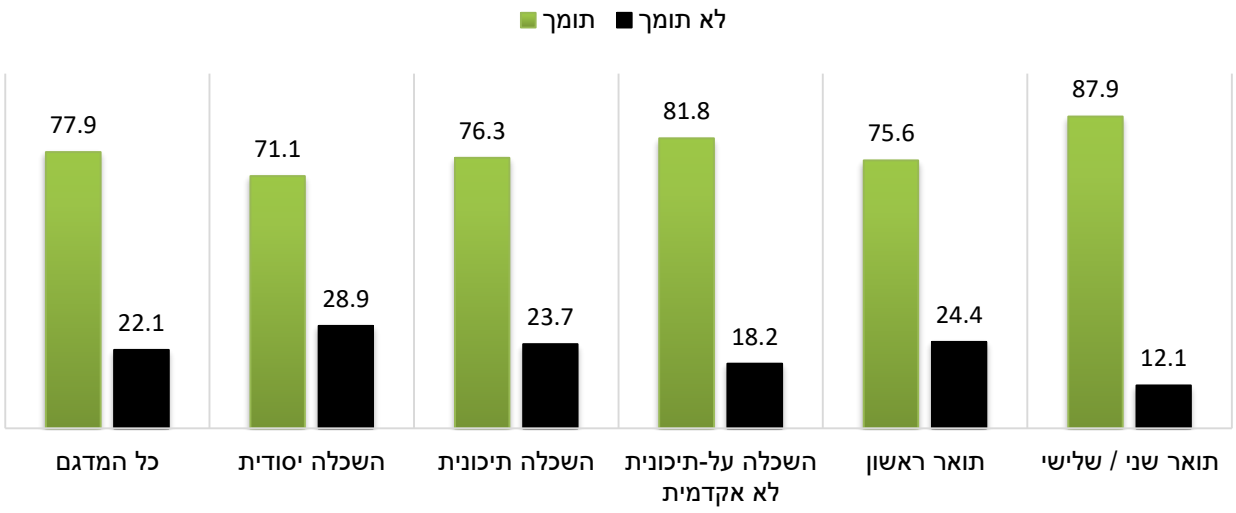

האם אתה תומך או לא תומך בכך שהאזרחים הערבים יביעו את דעתם באופן פומבי ביחס למלחמה בין ישראל לחמאס - למשל, באמצעות הפגנות חוקיות?
(לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת ה-25, באחוזים)

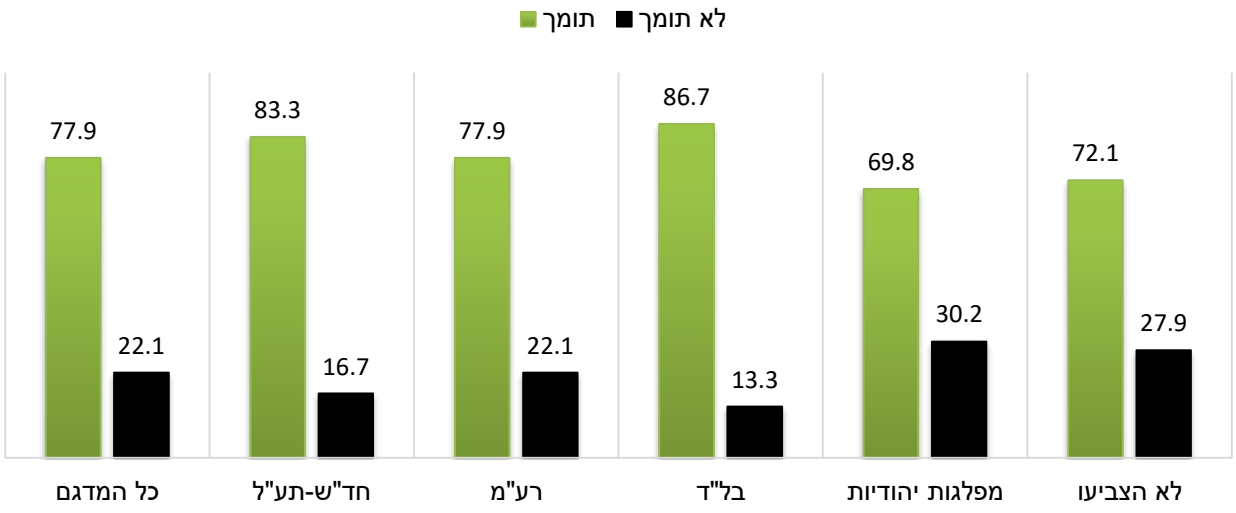

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

יחסי ערבים-יהודים בצל המלחמה

היחסים בין הערבים ליהודים בישראל מושפעים מהסכסוך הישראלי-פלסטיני, והם עומדים למבחן כל אימת שפורץ סבב אלים בין ישראל לפלסטינים. בחודשים הראשונים לפרוץ המלחמה ניכרה מתיחות רבה ביחסים שבין שתי האוכלוסיות. באותו הזמן רבים חששו מהישנותן של תקריות אלימות בין אזרחים ערבים ליהודים בתוך ישראל בדומה לאירועים שהתרחשו במאי 2021, בעת שפרץ סבב הלחימה הקודם בין ישראל לחמאס. עם זאת, ככל שנקפו החודשים מאירועי 7 באוקטובר, התברר כי המלחמה הנוכחית שונה לחלוטין מאירועי מאי 2021 בכל הנוגע ליחסים שבין שתי האוכלוסיות.

המתיחות בימיה הראשונים של המלחמה התבטאה בממצאי הסקר הקודם שנערך בנובמבר 2023. רוב הציבור הערבי (69.8%) חשבו אז כי הסולידריות בין ערבים ליהודים נחלשה בעקבות המלחמה. אחד הממצאים החיוביים בסקר הנוכחי הוא, שמחצית מהציבור הערבי (51.6%) חושבים כיום כי מצב המלחמה המתמשך דווקא יצר תחושה של שותפות גורל בין הערבים ליהודים; רבע מהם (25.3%) חושבים כך במידה רבה. מנגד, המחצית השנייה (48.4%) סבורים כי המלחמה לא יצרה תחושה כזו; שליש מהם (33.6%) פוסלים מכול וכול את הדעה שנוצרה תחושה כזאת.

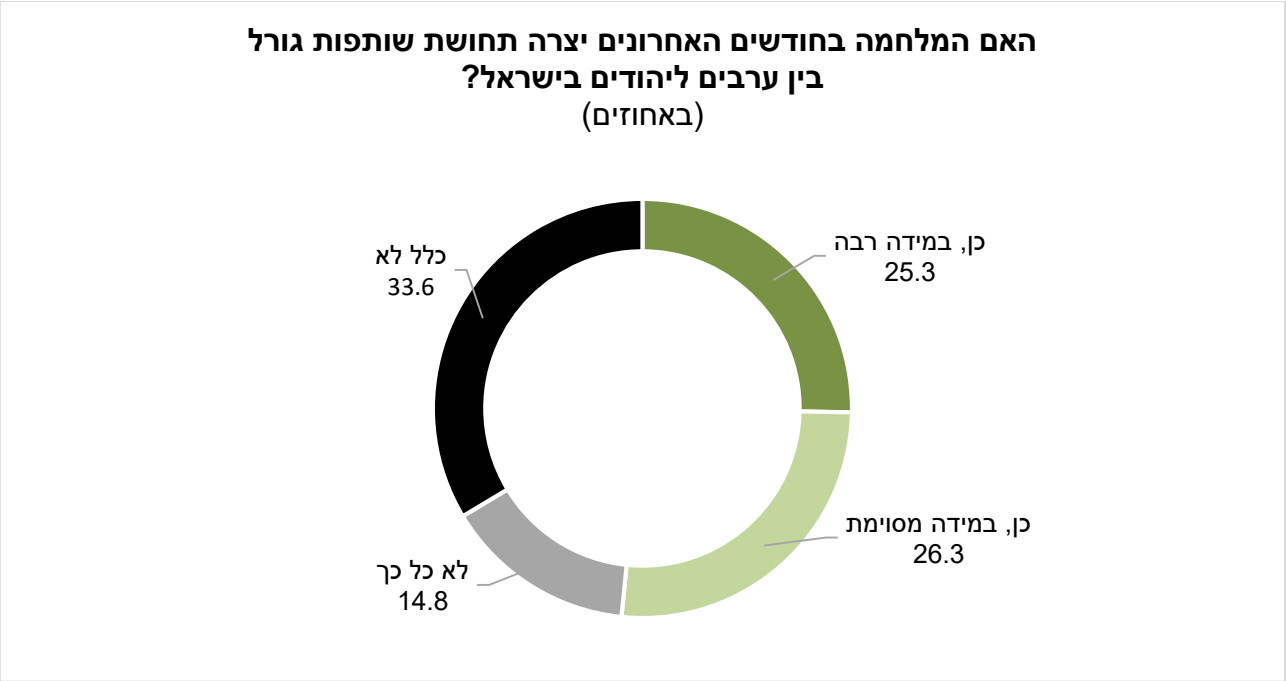

בתשובות על שאלה זו נתגלו הבדלים מובהקים לפי ההשתייכות לדת: הנוצרים (61.2%) והדרוזים (62.5%) מרגישים כי המלחמה יצרה תחושת שותפות גורל בין ערבים ליהודים יותר מן המוסלמים המרגישים כך (51.4%). בבדיקת התשובות על פי דפוסי ההצבעה לכנסת, השיעור הגבוה ביותר של הסבורים כי המלחמה יצרה תחושת שותפות גורל בין ערבים ליהודים נמדד בקרב מצביעי חד"ש-תע"ל (58.6%), והנמוך ביותר נמדד בקרב מצביעי בל"ד (40.6%). מחצית ממצביעי רע"מ (50.5%) וממצביעי המפלגות היהודיות (52.1%) סבורים כי נוצרה תחושה כזו.

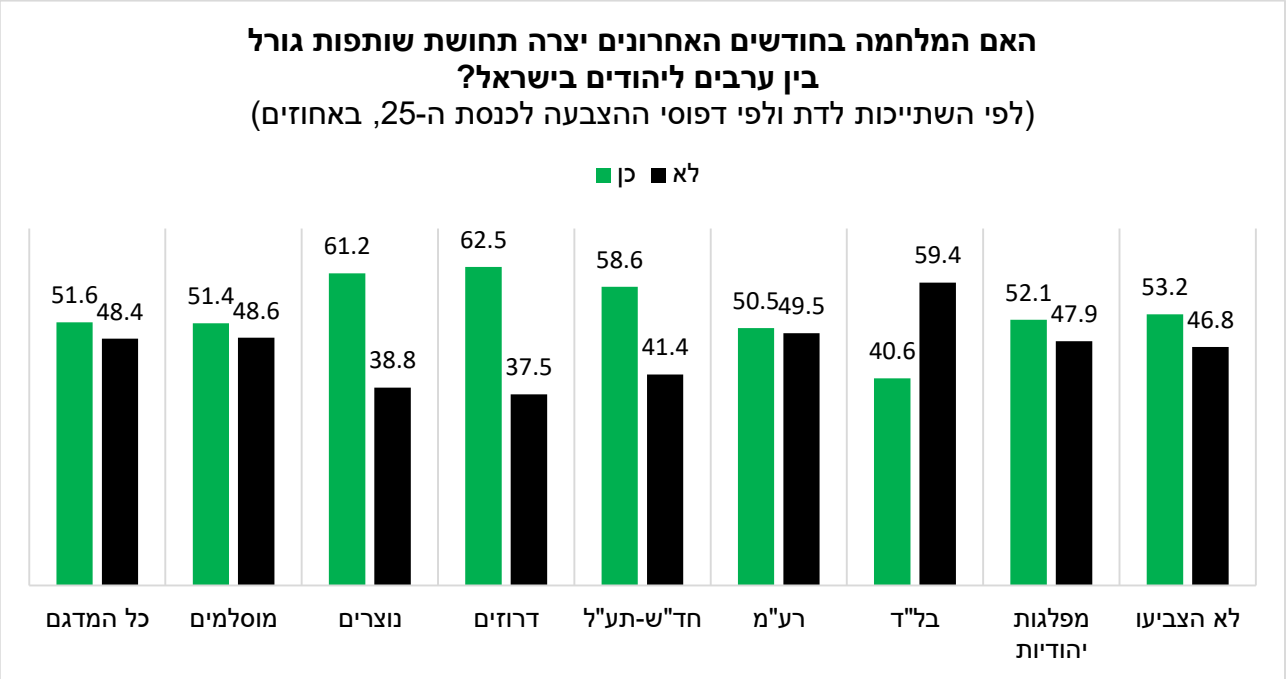

למרות האמור לעיל, רבים בציבור הערבי ממשיכים לחיות בתחושת חשש בצל המלחמה: חלק גדול בציבור הערבי (45.3%) חוששים כיום מפני התנכלות מצד אזרחים יהודים, ושיעור קטן אך לא מבוטל (15.9%) מעידים כי במהלך החודשים האחרונים נפגעו פעם אחת לפחות מהתנכלות מצד אזרחים יהודים. ניתן להתנחם בעובדה שרמת החשש בציבור הערבי מפני התנכלויות כאלה נמוכה כיום באופן מובהק מזו שנמדדה בחודשים הראשונים לפרוץ המלחמה. בסקר שנערך בנובמבר 2023 דיווחו רוב המשתתפים (58.9%) על חשש מפני התנכלויות מצד אזרחים יהודים.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

האם אתה באופן אישי חושש כיום מהתנכלות מצד אזרחים יהודים? (באחוזים)

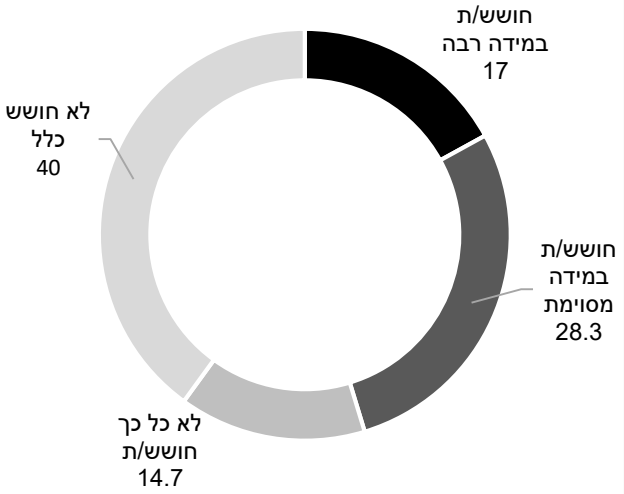

האם במהלך החודשים האחרונים נפגעת באופן אישי מהתנכלות מצד אזרחים יהודים? (באחוזים)

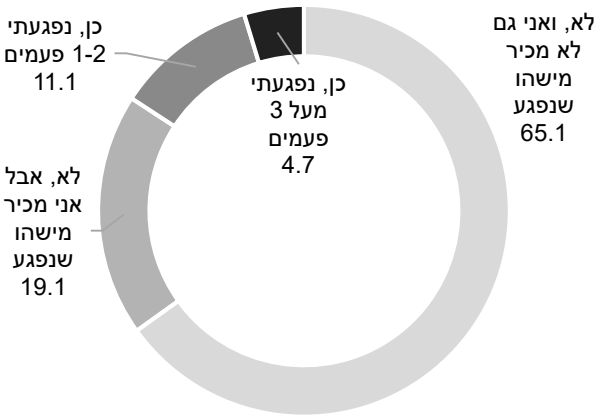

האם אתה חושש מהתנכלות מצד אזרחים יהודים? (באחוזים)

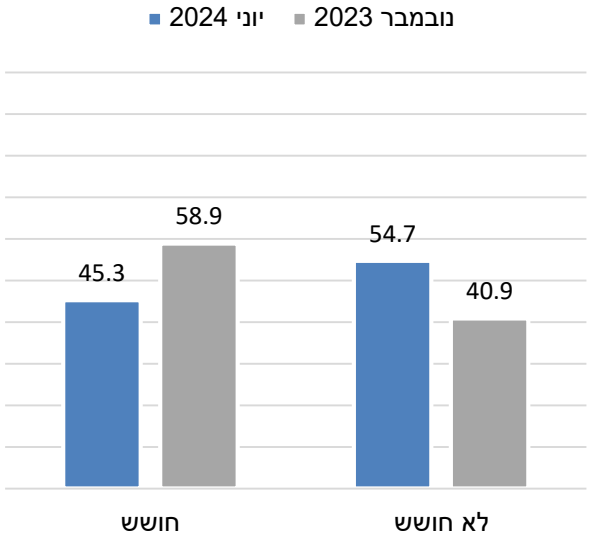

האם נפגעת באופן אישי מהתנכלות מצד אזרחים יהודים? (באחוזים)

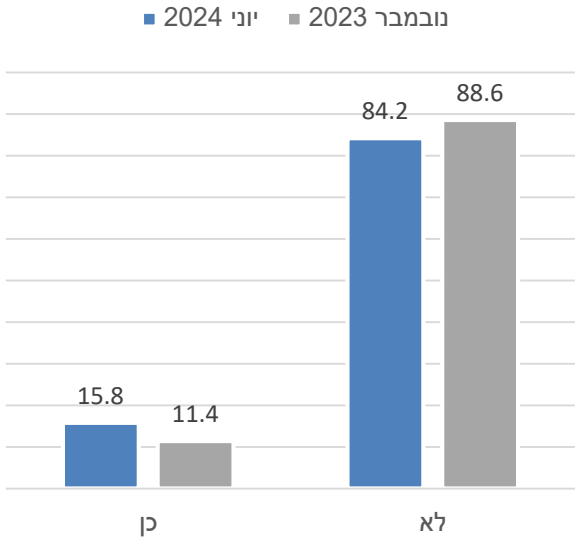

הסכסוך הישראלי-פלסטיני ושאלת "היום שאחרי" ברצועת עזה

הסקר נערך בתקופה שבה הולך וגובר העיסוק בזירה הבין-לאומית בעניין פתרון הסכסוך בין ישראל לפלסטינים, בסוגיית ההכרה במדינה פלסטינית ובשאלת "היום שאחרי המלחמה" ברצועת עזה. בסוף מאי הודיעו ספרד, נורווגיה ואירלנד על הכרתן במדינה פלסטינית, וכעבור ימים אחדים הכריזה סלובניה על צעד דומה. צעדים אלו התקבלו בישראל בהפתעה גמורה.

למשתתפי הסקר הוצגה השאלה אם פרסום ההכרה במדינה פלסטינית מצד מדינות אלה – בדרך ובעת שבה נעשה הדבר – תורם או לא תורם לפתרון הבעיה הפלסטינית. מחצית מהנשאלים (51%) סבורים כי צעד זה תורם לפתרון הבעיה הפלסטינית, ורק 17.5% חושבים כי הדבר אינו תורם לפתרון הבעיה. רבע מהנשאלים (25.9%) סבורים כי אין להכרה השפעה כלשהי על פתרון הבעיה הפלסטינית.

מניתוח הממצאים לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת עולה כי 67.1% ממצביעי בל"ד, 62.5% ממצביעי חד"ש-תע"ל ו-56.6% ממצביעי רע"מ סבורים כי פרסום ההכרה תורם לפתרון הבעיה הפלסטינית. לעומת זאת, רק 31.1% ממצביעי המפלגות היהודיות חושבים כך.

האם פרסום ההכרה במדינה פלסטינית, בדרך הזו ובעת הזו, תורם לפתרון הבעיה הפלסטינית? (באחוזים)

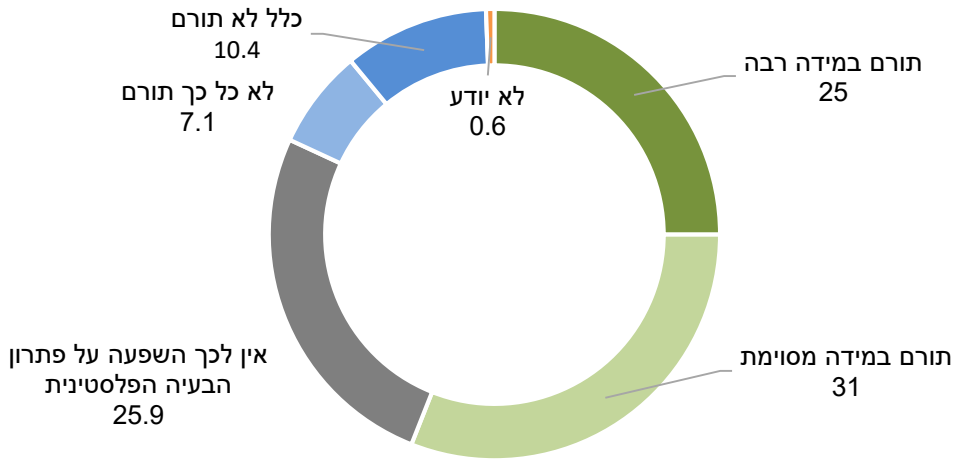

על רקע התפתחויות אלו הוצגה למשתתפי הסקר השאלה: מהו הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני? מחציתם (50.3%) השיבו כי הפתרון הריאלי הוא פתרון של שתי מדינות על בסיס קווי 1967, וכשליש מהם (31.4%) סבורים כי אין פתרון מדיני באופק. חלק קטן של הנסקרים (17.1%) מאמינים כי הפתרון הריאלי הוא מדינה אחת, מהים ועד הנהר, משותפת לפלסטינים וליהודים.

בתשובות על שאלה זו נצפו הבדלים מובהקים על פי דפוסי ההצבעה בבחירות האחרונות לכנסת. שיעורם של מצביעי חד"ש-תע"ל, המאמינים כי פתרון של שתי מדינות על בסיס קווי 1967 הוא הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני (69.5%), גבוה באופן מובהק משיעורם של מצביעי בל"ד (59.5%) ורע"מ (52.7%)

הסבורים כך. לעומת זאת, שיעורם של מצביעי רע"מ הסבורים כי אין באופק פתרון מדיני לסכסוך (30%) גבוה באופן מובהק משיעורם בקרב מצביעי בל"ד (18.4%) וחד"ש-תע"ל (16.6%).

למרבה הפרדוקס, דווקא בקרב מצביעי בל"ד – מפלגה שמדגישה את צביונה הפלסטיני ואת הקשר בין "ערביי 48" לשאר חלקי העם הפלסטיני – נמדד השיעור הנמוך ביותר של הסבורים כי הפתרון הריאלי לסכסוך הוא מדינה אחת מהים ועד הנהר (10.1%), ואילו בקרב מצביעי המפלגות היהודיות, שרובם מבליטים את זהותם הישראלית ואינם מגדירים את עצמם פלסטינים, נמדד השיעור הגבוה ביותר התומך באפשרות זו (30.8%).

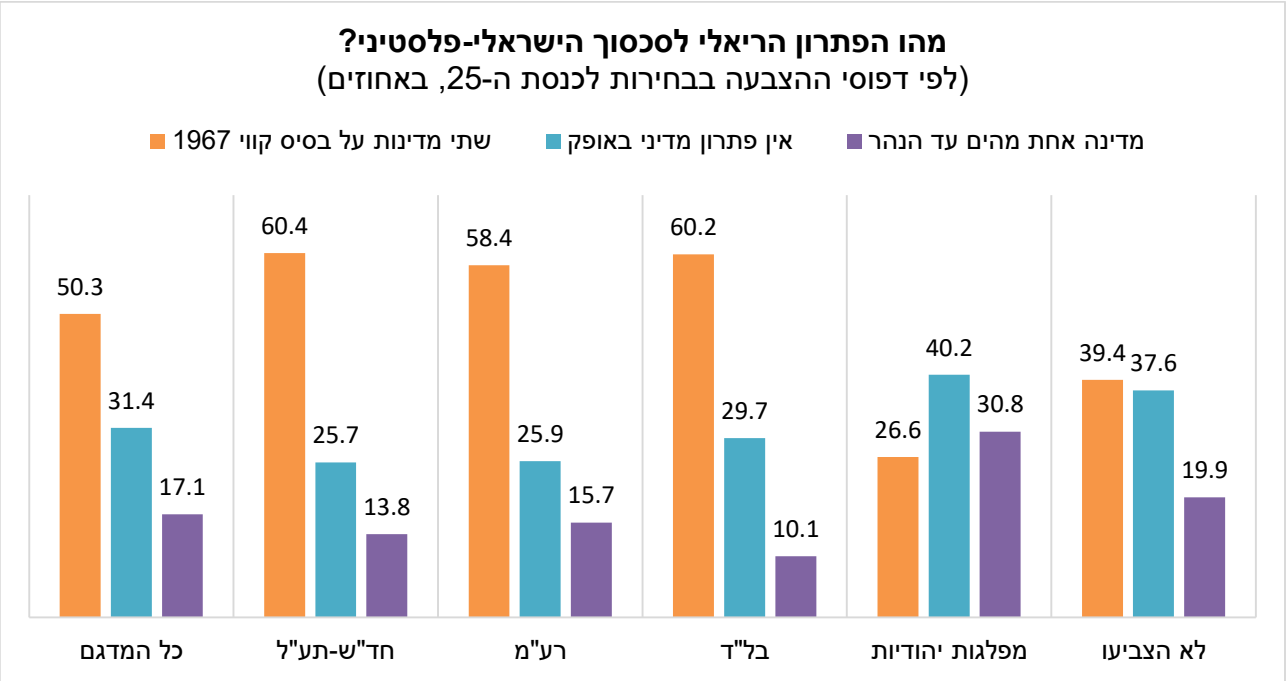

שאלה זו הוצגה כמה פעמים בסקרי עומק שערכה תוכנית קונרד אדנאואר בשנים האחרונות בקרב הציבור הערבי בישראל. עד לפני פרוץ המלחמה ב-7 באוקטובר, סברו רק מעטים בציבור הערבי כי הפתרון הריאלי הוא פתרון שתי המדינות, ואילו הרוב סברו כי אין פתרון באופק וכי המצב יישאר ללא שינוי. בעקבות המלחמה הפך פתרון שתי המדינות בעיני הציבור הערבי לאפשרות ריאלית יותר מהחלופות האחרות, כפי שמלמדים הממצאים משני הסקרים שערכה תוכנית קונרד אדנאואר במהלך המלחמה (נובמבר 2023 ויוני 2024). עם זאת, על רקע המלחמה המתמשכת ובהיעדר אופק מדיני ברור בעניין היום שאחרי המלחמה, בסקר הנוכחי מסתמן גידול קטן אך מובהק ביחס לסקר הקודם בשיעור הסבורים כי לא מסתמן באופק פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

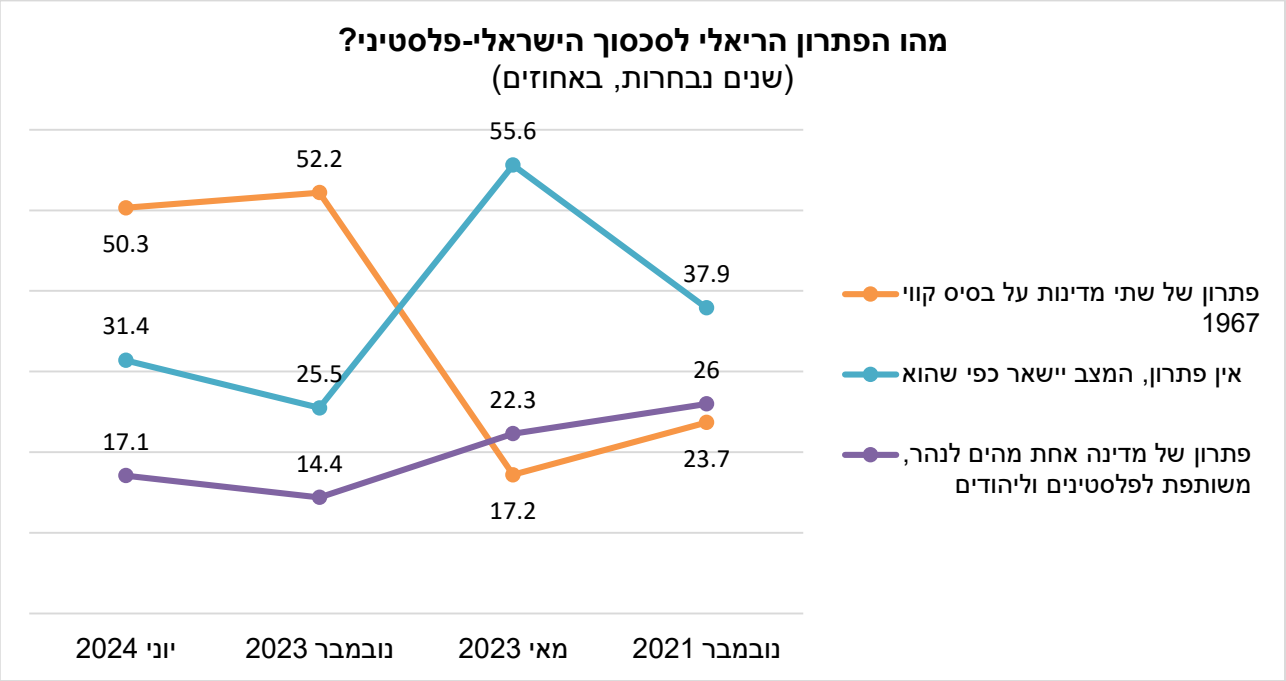

הגורם העיקרי המונע או מעכב את פתרון הסכסוך בין ישראל לפלסטינים בעיני הציבור הערבי הוא הדומיננטיות של הימין היהודי בישראל (44.1%) ואחריו עמדות הממשל האמריקני (24%). גורמים אחרים הם הסכמי השלום והנורמליזציה של העולם הערבי עם ישראל (15%) והפיצול בין הרשות הפלסטינית בגדה לבין שלטון החמאס בעזה (12%).

מצביעי המפלגות הערביות מסכימים ביחס לשני גורמים עיקריים: הדומיננטיות של מחנה הימין היהודי בישראל ועמדות הממשל האמריקני. עם זאת, גם בתוכם נגלים כמה הבדלים הנגזרים מהשקפת עולמם הפוליטית. מצביעי בל"ד מטילים אחריות רבה על עמדות הממשל האמריקני (36.1%), שלדעתם תומך בעיוורון בעמדותיה של ישראל. הם מטילים אחריות מועטה על הסכמי השלום והנורמליזציה של מדינות ערב עם ישראל (10.2%), וכמעט אינם מטילים אחריות כלל על הפיצול בין שלטון הרשות בגדה לבין שלטון החמאס בעזה (1.7%). לעומת זאת, מצביעי חד"ש-תע"ל מותחים ביקורת לא מעטה על מדינות ערב (21.2%), שמיהרו לשיטתם לחתום על הסכמי הנורמליזציה עם ישראל ובכך דחקו את פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני לקרן זווית. מצביעי רע"מ מייחסים משקל גבוה יותר משמייחסים מצביעי המפלגות הערביות האחרות לפיצול הפוליטי בין שלטון הרשות בגדה לבין שלטון החמאס בעזה כגורם המעכב את פתרון הסכסוך (13.2%).

מצביעי המפלגות היהודיות מסכימים כי אחד הגורמים העיקריים המונעים או מעכבים את פתרון הסכסוך הוא הדומיננטיות של הימין היהודי בישראל (35.4%), אולם במידה כמעט שווה הם מטילים את האחריות לכך על הפיצול הפוליטי בין שלטון הרשות בגדה לבין שלטון החמאס בעזה (30.5%).

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

מה הגורם העיקרי המונע או מעכב את פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני?
(לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת ה-25, באחוזים)

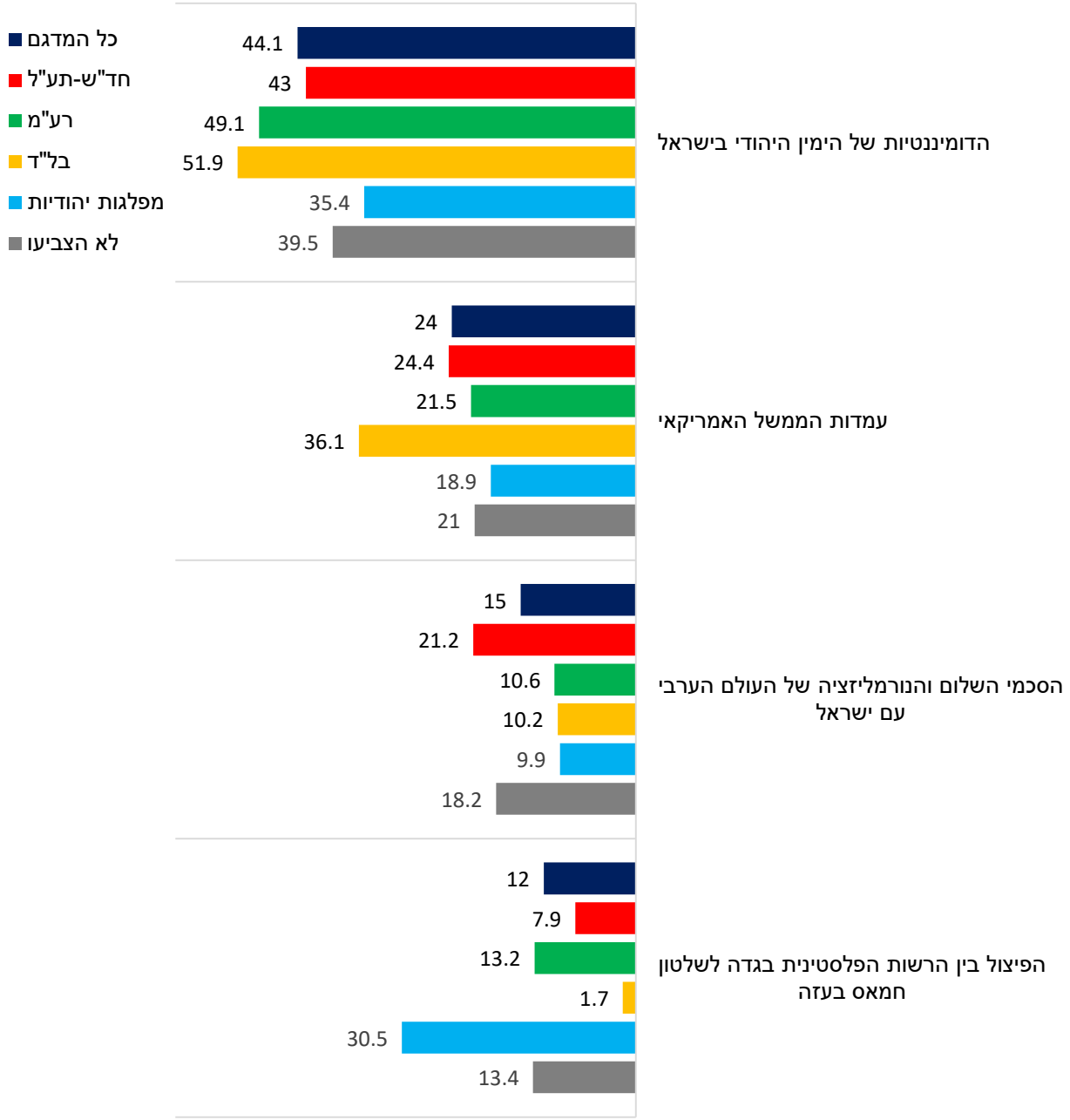

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

על רקע אי-הוודאות המדינית בשאלת "היום שאחרי המלחמה" וריבוי האפשרויות המופרחות לחלל האוויר בשיח הציבורי בארץ ובעולם בהקשר זה, הוצגה למשתתפי הסקר השאלה: מיהו הגורם שיש להטיל עליו את האחריות לניהול החיים ברצועת עזה לאחר המלחמה?

רוב משתתפי הסקר (58.5%) סבורים כי יש להפקיד את ניהול החיים ברצועה בידיים פלסטיניות. האפשרות העדיפה היא גורמים עזתיים מקומיים (24.4%), ולאחריה הרשות הפלסטינית (19.4%), ולבסוף חמאס (14.7%). לעומת זאת, שליש ממשתתפי הסקר (34.4%) סבורים כי על גורם חיצוני לא-פלסטיני לנהל את החיים ברצועת עזה בחלוף המלחמה. האפשרות העדיפה כאן היא כוח בין-לאומי (19.4%), ואחריה בפער ניכר ישראל (8.4%) ומדינות ערב (6.5%).

על איזה גורם יש להטיל את האחריות על ניהול החיים ברצועת עזה לאחר המלחמה? (באחוזים)

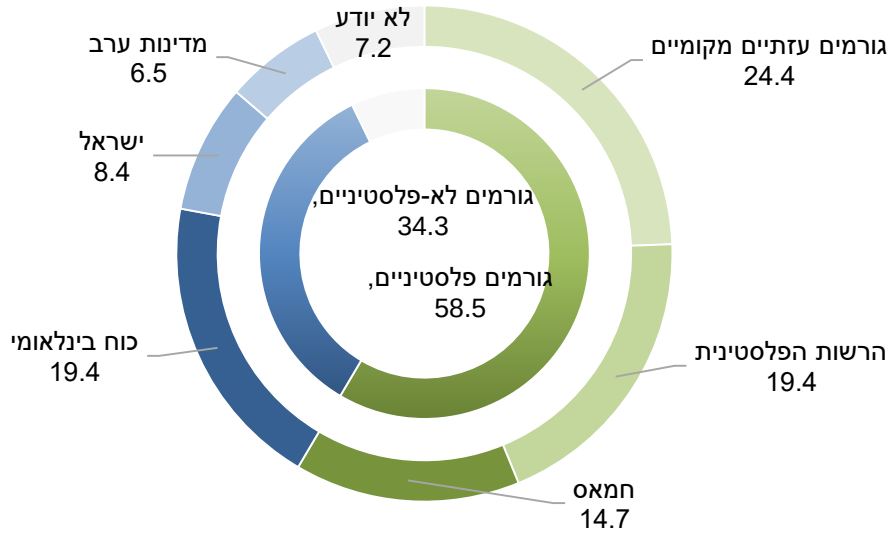

בתשובות על שאלה זו נתגלו הבדלים מובהקים על פי דפוסי ההצבעה בבחירות האחרונות לכנסת. רוב גדול בקרב מצביעי בל"ד (74.8%), ורוב בקרב מצביעי חד"ש-תע"ל (62.9%) ומצביעי רע"מ (58.2%) סבורים כי יש להפקיד את ניהול החיים ברצועת עזה ביום שאחרי המלחמה בידיים פלסטיניות. לעומת זאת, רק שליש ממצביעי המפלגות היהודיות (32.2%) חושבים כך. שתי האפשרויות העדיפות מבחינתם הם הפקדת ניהול הרצועה בידי כוח בין-לאומי (27%) או בידי ישראל (23.4%).

האפשרות העדיפה על מצביעי כל המפלגות הערביות היא הפקדת ניהול החיים ברצועה אחרי המלחמה בידי גורמים עזתיים מקומיים. עם זאת, באפשרות הבאה אחריה מסתמנים חילוקי דעות מהותיים בין מצביעי המפלגות האלה. מצביעי חד"ש-תע"ל ומצביעי רע"מ מעדיפים באופן מובהק כי רצועת עזה תנוהל אחרי המלחמה בידי הרשות הפלסטינית, ואילו מצביעי בל"ד חלוקים בדעתם בין העדפת הרשות הפלסטינית להעדפת שלטון חמאס. הממצא המעניין הוא שבקרב מצביעי בל"ד נמדד השיעור הגבוה ביותר (23.3%) של הסבורים כי על חמאס להמשיך לנהל את החיים ברצועת עזה גם ביום שאחרי המלחמה. לעומת זאת, בקרב מצביעי חד"ש-תע"ל נמדד שיעור התמיכה הנמוך ביותר באפשרות זו (8.5%), בדומה לשיעור שנמדד בקרב מצביעי המפלגות היהודיות (6.8%).

על איזה גורם יש להטיל את האחריות על ניהול החיים ברצועת עזה לאחר המלחמה?

(לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת ה-25, באחוזים)

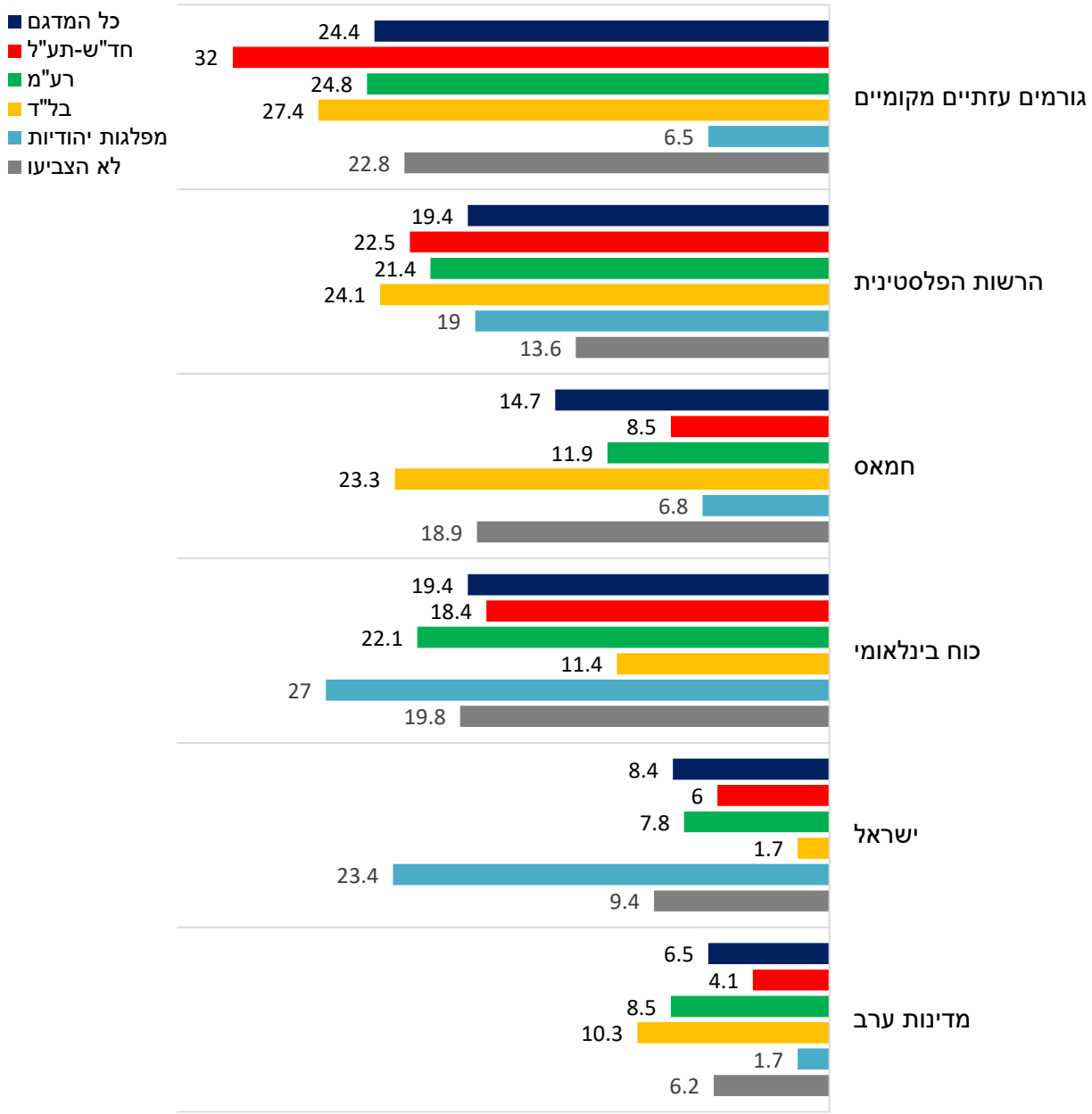

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

לנוכח המצב הסבוך שתואר לעיל נשאלו משתתפי הסקר מתי לדעתם יסתיים הסכסוך בין ישראל לפלסטינים וישרור פיוס בין שני העמים. רוב ברור בציבור הערבי (69.1%) אינו מאמין שיש באופק פיוס בין הצדדים. עם זאת, באופן די מפתיע, שיעור לא מבוטל (16.5%) סבורים כי סיום הסכסוך ופיוס בין העמים יושג בתוך 5 שנים לכל היותר, ואליהם מצטרפים 8.2% הסבורים כי הפיוס יושג בתוך 7 עד 10 שנים. אם כן, רבע ממשתתפי הסקר (24.7%) מאמינים כי סיום הסכסוך ופיוס בין העמים יושג בתוך עשור. נוסף על כך, שיעור קטן (5.3%) חושבים שפיוס יושג בתוך תקופה של דור אחד (20–30 שנה).

מצביעי המפלגות היהודיות מחזיקים בעמדה הפסימית ביותר: 74% אינם מאמינים כי יש פיוס באופק, ורק 17.2% חושבים כי פיוס יושג בתוך 10 שנים לכל היותר. לעומת זאת, מצביעי המפלגות הערביות מחזיקים בעמדה פסימית פחות: אמנם רובם המכריע אינם רואים פיוס באופק (70.5% ממצביעי רע"מ, 66.6% ממצביעי חד"ש-תע"ל, 67.5% ממצביעי בל"ד), אולם שיעור לא מבוטל בתוכם דווקא מאמינים כי בתוך 10 שנים יהיה פיוס בין שני העמים (26% ממצביעי רע"מ, 27.8% ממצביעי חד"ש-תע"ל, 23.9% ממצביעי בל"ד).

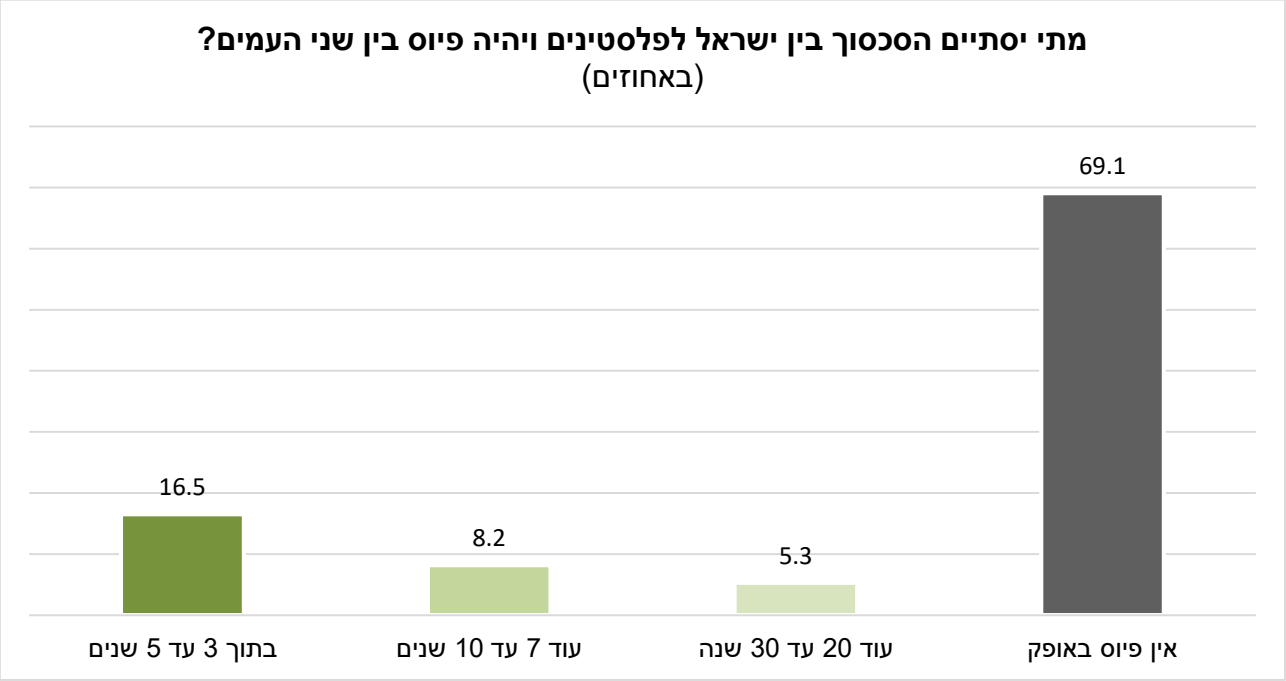

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

עמדות ביחס לקואליציה הממשלתית ולשותפות פוליטית של הערבים בממשלה

על רקע פרישת המחנה הממלכתי בראשות בני גנץ מקואליציית החירום הממשלתית ולצד הקולות המתגברים ברחוב הישראלי הדורשים להקדים את הבחירות לכנסת, התבקשו משתתפי הסקר להעריך כמה זמן תחזיק מעמד הקואליציה הממשלתית הנוכחית.

הרוב המכריע (72.5%) משוכנעים כי הקואליציה תתפרק בקרוב, בין שהדבר יקרה זמן קצר לאחר המלחמה (39.3%) ובין שאף לפני סיומה (33.2%). רק 14.2% מאמינים כי הקואליציה תחזיק מעמד תקופת כהונה מלאה עד הבחירות הבאות (אוקטובר 2026).

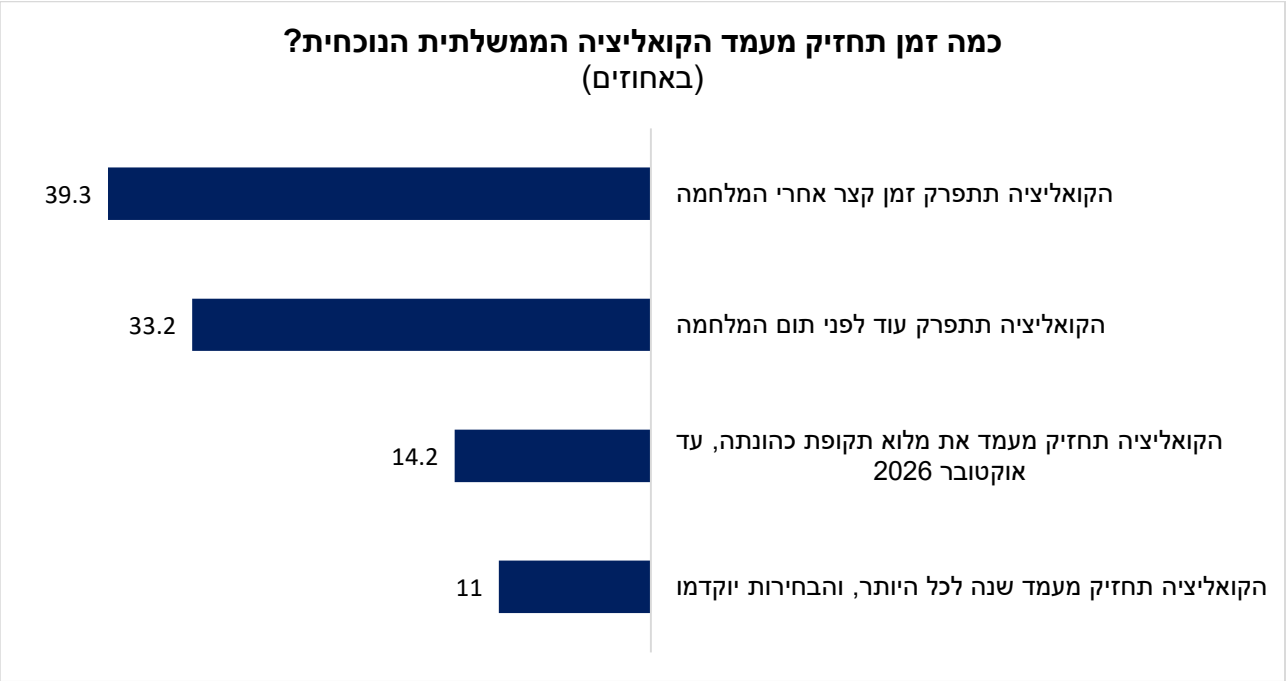

האם על מפלגה ערבית להשתתף בקואליציה שתקום אחרי הבחירות הבאות? רוב ברור (68.6%) תומכים במהלך כזה, מהם 40.2% תומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לכל קואליציה שתקום ולא רק לממשלת מרכז-שמאל. מנגד, רק 14.2% מתנגדים בתוקף להצטרפותן של מפלגות ערביות לקואליציה וגם לתמיכה מבחוץ של מפלגות ערביות בקואליציה (באמצעות "גוש חוסם" בכנסת).

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

האם על מפלגה ערבית להצטרף לקואליציה שתקום אחרי הבחירות הבאות?
(באחוזים)

כן, 68.7	בכל ממשלה שתקום אחרי הבחירות הבאות, **40.2**
	רק בממשלת מרכז-שמאל, **28.5**
לא, 30.5	אבל מפלגה ערבית רשאית לתמוך בקואליציה מבחוץ בתמורה להישגים ממשיים לחברה הערבית, **16.3**
	אסור בשום תנאי למפלגה ערבית להצטרף לקואליציה או לתמוך בה מבחוץ, **14.2**

עם התומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לכל קואליציה שתקום אחרי הבחירות הבאות (ולא רק לקואליציית מרכז-שמאל) נמנים בעיקר דרוזים (53.6%), צעירים בני 18–34 (48.5%), מצביעי המפלגות היהודיות (52%), מצביעי רע"מ (44.1%), מצביעי חד"ש-תע"ל (42.7%), ואפילו הנשאלים שנמנעו מהצבעה בבחירות האחרונות (41.9%). רק 20.7% ממצביעי בל"ד תומכים במהלך כזה.

עם המתנגדים בכל תנאי להצטרפותה של מפלגה ערבית לקואליציה או לתמיכה מבחוץ של מפלגה ערבית בקואליציה נמנים חלקים מהנשאלים שנמנעו מהצבעה בבחירות האחרונות (21.5%) וכן חלק ממצביעי בל"ד (18.8%) וממצביעי חד"ש-תע"ל (16.4%). יצוין כי שיעור המתנגדים הנמוך ביותר נמדד בקרב מצביעי רע"מ (3.5%) ובקרב מצביעי המפלגות היהודיות (4.1%).

עיון במגמה המסתמנת בסקרים שערכה תוכנית קונרד אדנאואר בשנים האחרונות מלמד כי בסקר הנוכחי נמדד שיעור התמיכה הגבוה ביותר בציבור הערבי בשנים האחרונות בעניין הצטרפותה של מפלגה ערבית לקואליציה. המסקנה היא שאפילו המלחמה הממושכת והקשה ביותר בתולדות הסכסוך הישראלי-פלסטיני מאז 1948 לא שינתה את המצפן הפוליטי הכללי של האזרחים הערבים במדינה. זוהי עדות חותכת להבחנה שהם עורכים בין הסכסוך הישראלי-פלסטיני בהקשר הכללי לבין התפתחויות פוליטיות בתוך ישראל שיש להם השפעה עליהן.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

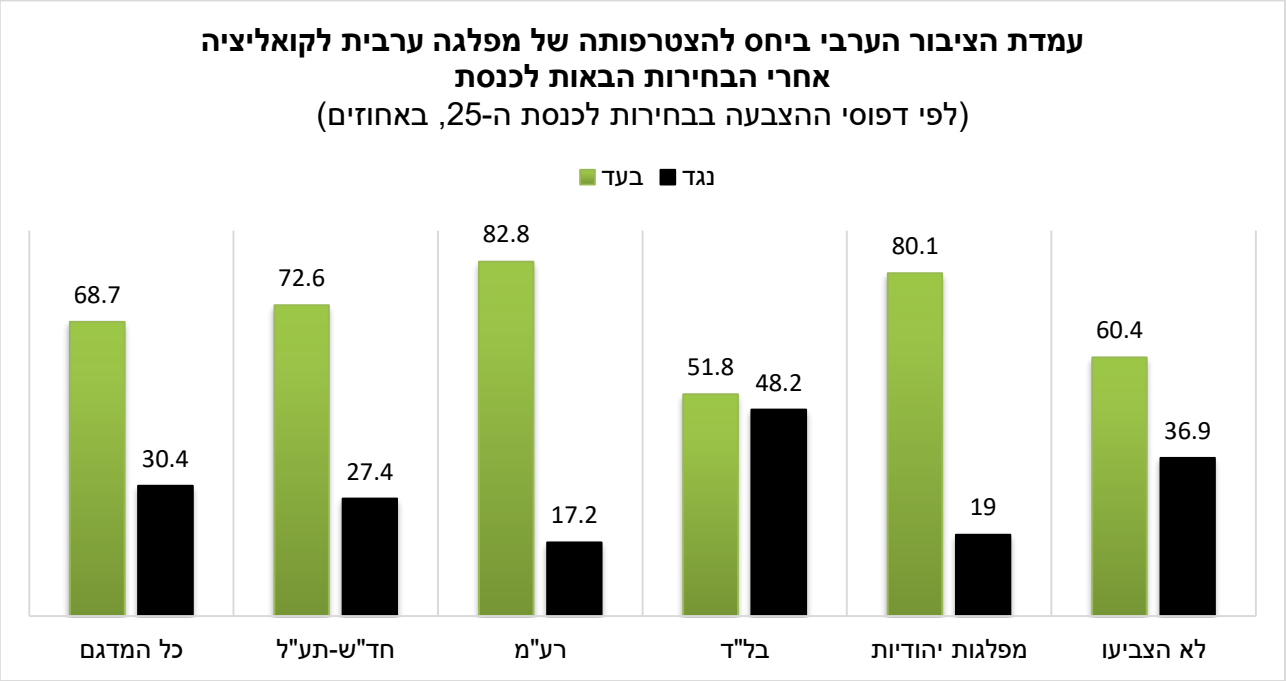

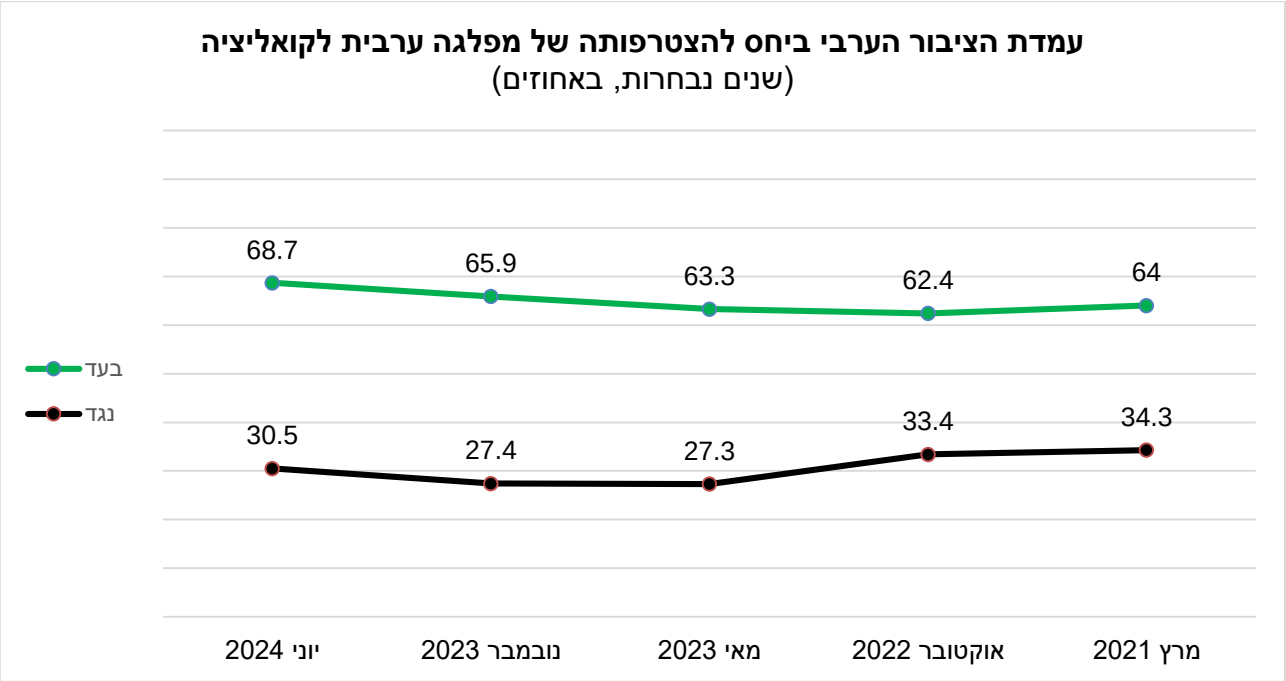

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

הפוליטיקה הערבית לנוכח האפשרות להקדמת הבחירות לכנסת

האם מורגשת אווירת בחירות ברחוב הערבי? על פי ממצאי הסקר, 67% מהמשתתפים השיבו כי אילו נערכו היום בחירות לכנסת, הם היו משתתפים בהן. בשקלול נתוני הסקר ובהתבסס על ניסיון העבר, שיעור ההצבעה המשוער של הבוחרים הערבים בבחירות לכנסת הוא 54%.

בהתחשב בעובדה שמערכת הבחירות לא נפתחה כלל, ועל רקע ניסיון העבר המלמד כי כוונות ההצבעה בפועל של האזרחים הערבים הולכות מתחזקות ככל שקרב יום הבחירות, ניתן לקבוע כי שיעור ההצבעה שהתקבל בסקר די גבוה. חיזוק להנחה זו מתקבל מסקר שערכה תוכנית קונרד אדנאואר באוקטובר 2022, כשבועיים לפני יום הבחירות לכנסת ה-25, ובו שיעור ההצבעה המשוער של הבוחרים הערבים היה 49%.[1] בסופו של דבר עמד שיעור ההצבעה שלהם בפועל בבחירות לכנסת ה-25 (1 בנובמבר 2022) על 53.2%.

בשקלול ממצאים אלו ובהתבסס על ניסיון העבר הנוגע להתנהגות הבוחרים הערבים, ניתן להעריך כי אילו נערכו היום הבחירות לכנסת ושלוש הרשימות הערביות – חד"ש-תע"ל, רע"מ, ובל"ד – היו מתמודדות בנפרד כשם שעשו בבחירות הקודמות, הרי חד"ש-תע"ל ורע"מ צפויות לעבור את אחוז החסימה ולקבל מהבוחרים הערבים 5.2 ו-4.7 מושבים, בהתאמה. בל"ד צפויה לקבל 3.5 מושבים והיא על סף אחוז החסימה.

כעת הוצגה לנשאלים שאלה היפותטית: לקראת הבחירות הבאות לכנסת, האם רצוי או לא רצוי שהמפלגות הערביות יתאחדו ויקימו מחדש את הרשימה המשותפת על ארבעת מרכיביה, הכוללת את חד"ש, רע"מ, תע"ל ובל"ד?

רוב מכריע בציבור הערבי (80.4%) תומך באיחוד, מהם 67.2% תומכים בו ללא סייג. בקרב מצביעי חד"ש-תע"ל ובל"ד נרשם כמעט קונסנזוס בסוגיה זו בשיעורי תמיכה גבוהים במיוחד (93.9%, 93.1% בהתאמה). שיעור תמיכה גבוה נרשם גם בקרב מצביעי רע"מ (75%) ובקרב הנשאלים שנמנעו מהצבעה בבחירות האחרונות (74.3%). מצביעי המפלגות היהודיות תומכים ברעיון במידה פחותה (63.6%). מנגד, שיעורי התנגדות לא מבוטלים ביחס לתרחיש כזה נרשמו בקרב מצביעי המפלגות היהודיות (33.9%), מצביעי רע"מ (25%), וגם בקרב הנשאלים שנמנעו מהצבעה בבחירות האחרונות (24.3%).

[1] אריק רודניצקי, "סקר עמדות הציבור הערבי בישראל לקראת הבחירות לכנסת ה-25", אתר מרכז משה דיין, 25 באוקטובר 2022: https://dayan.org/he/content/5996

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

לקראת הבחירות הבאות לכנסת, האם רצוי שהמפלגות הערביות יתאחדו ויקימו מחדש את הרשימה המשותפת?
(באחוזים)

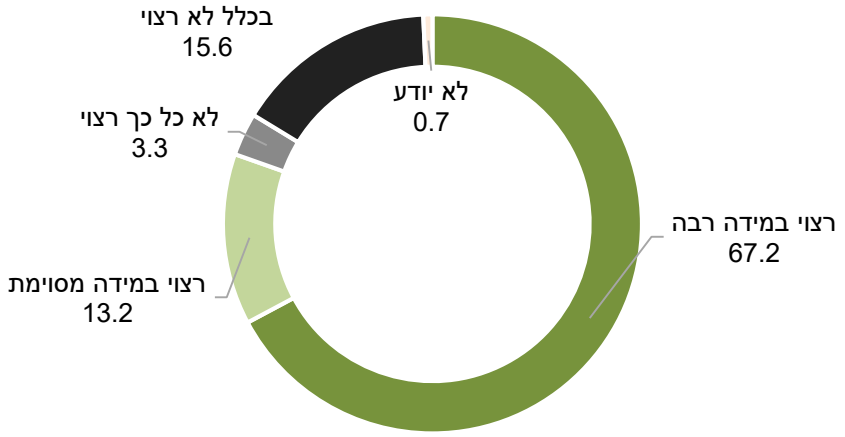

לקראת הבחירות הבאות לכנסת, האם רצוי שהמפלגות הערביות יתאחדו ויקימו מחדש את הרשימה המשותפת?
(לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת ה-25, באחוזים)

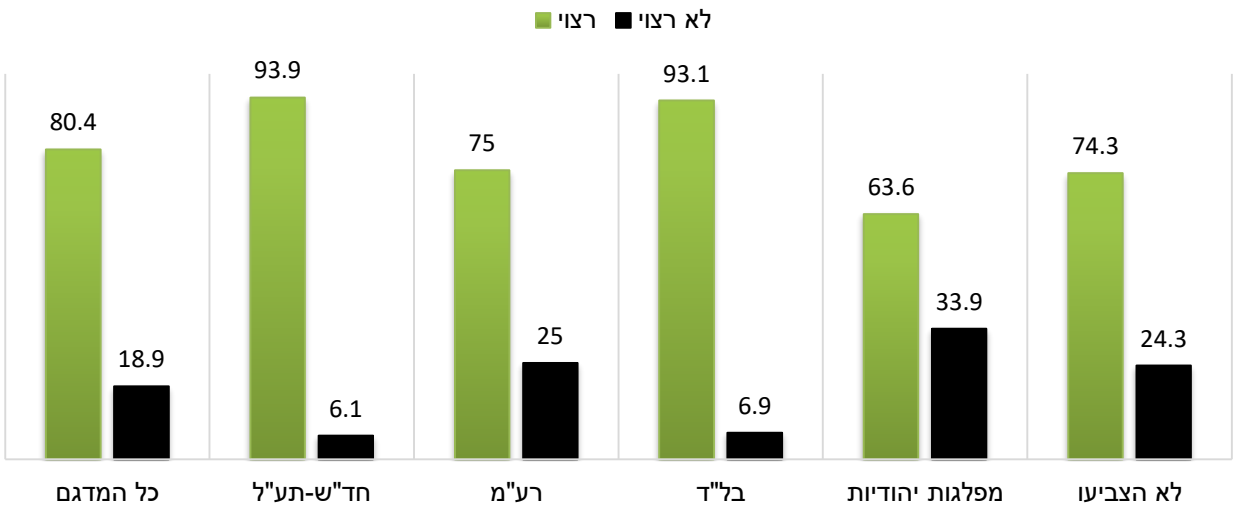

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

סדר היום של הציבור הערבי

מהי הסוגיה החשובה ביותר כיום עבור הציבור הערבי? בדומה לסקרים שנערכו בעבר, בעיית האלימות והפשיעה ממשיכה לעמוד בראש סדר היום של הציבור הערבי (60.6%) והיא מאפילה בחשיבותה על כל הסוגיות האחרות: פתרון הבעיה הפלסטינית (11.3%), הסדרת התכנון והבנייה ביישובים הערביים (10.1%), המצב הכלכלי, התעסוקה והעוני (7.7%), החינוך וההשכלה הגבוהה (6.9%) והטיפול בכפרים הלא-מוכרים של הבדואים בנגב (3.4%).

גם בתשובות על שאלה זו נמצאו כמה הבדלים לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת. שיעורם של מצביעי חד"ש-תע"ל (16.6%) ובל"ד (16.1%), הסבורים כי פתרון הבעיה הפלסטינית הוא הסוגיה החשובה ביותר, גבוה באופן מובהק משיעורם של מצביעי רע"מ (6.9%), מזה של מצביעי המפלגות היהודיות (4.8%) וגם משיעורם של הנמנעים ההצבעה בבחירות האחרונות (10.8%) הסבורים כך. לעומת זאת, הסדרת התכנון והבנייה ביישובים הערביים חשובה עבור מצביעי רע"מ (12.6%) ומצביעי המפלגות היהודיות (13.3%), וגם עבור הנשאלים שנמנעו מהצבעה בבחירות האחרונות (11.1%), יותר משהיא חשובה למצביעי חד"ש-תע"ל (6.9%) ובל"ד (7.0%).

חשיבותה של בעיית האלימות והפשיעה איננה מפתיעה בהתחשב בעובדה שמספר הנרצחים בחברה הערבית בשנת 2023 הגיע להיקף חסר תקדים – 244 איש ואישה. זאת ועוד, על פי נתונים לתקופה ינואר–מאי 2024, מספר הנרצחים בחברה הערבית עומד על 83, והוא דומה למספר הנרצחים בתקופה המקבילה אשתקד (80).[2]

בצד זאת ראוי לשים לב כי הסוגיה הפלסטינית מתבססת בסדר היום של האזרחים הערבים. ההסבר לכך נעוץ בהתמשכות המלחמה בין ישראל לחמאס שעוררה את הדיון בפתרון הבעיה הפלסטינית בקרב הקהילה הבין-לאומית. אין ספק כי הדיון בנושא זה בעולם מקרין בעוצמה על הציבור הערבי. ההוכחה לכך היא, שגם בסקר שנערך בנובמבר 2023 וגם בסקר הנוכחי, הסוגיה הפלסטינית מדורגת במקום שני בחשיבותה (בצוותא עם סוגיות אחרות) בסדר היום שלו.

[2] **גלובס**, 10.6.24: https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001481026

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

מהי הסוגיה החשובה ביותר כיום עבור הציבור הערבי?
(לפי דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת ה-25, באחוזים)

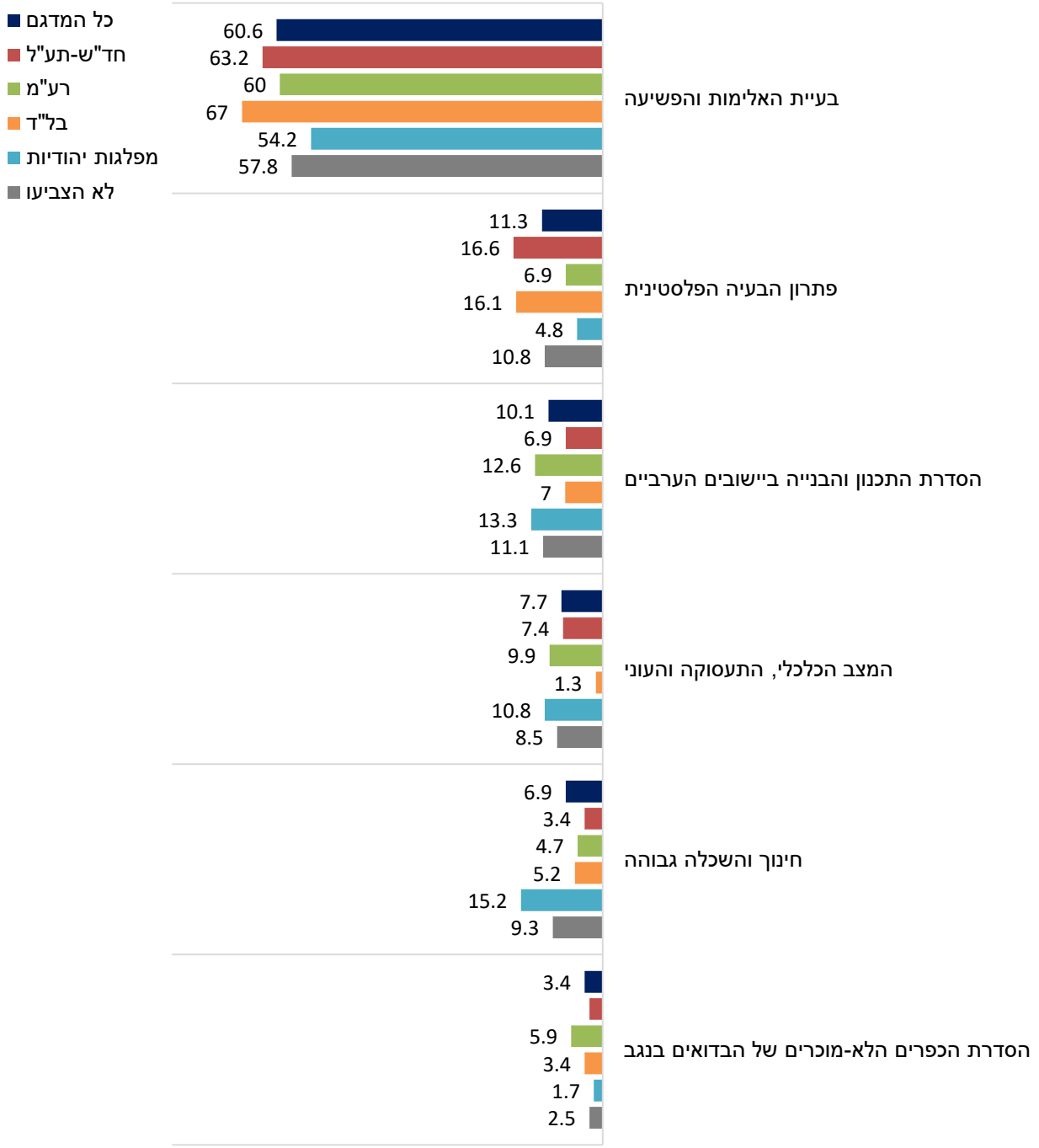

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

כעת נשאלו משתתפי הסקר לחוות דעתם איזו ממשלה – הנוכחית (בראשות נתניהו) או הקודמת (ממשלת בנט-לפיד) – טיפלה טוב יותר בבעיית האלימות והפשיעה בחברה הערבית. רוב המשתתפים (66.6%) סבורים כי שתי הממשלות לא עשו די לפתרון הבעיה, אולם חלק לא מבוטל (20.7%) סבורים כי הממשלה הקודמת עשתה יותר.

על רקע העובדה שרע"מ הייתה חלק מממשלת בנט-לפיד, אין זה מפתיע כי שיעורם של מצביעי רע"מ בבחירות האחרונות, הסבורים כי הממשלה הקודמת עשתה יותר משעשתה הממשלה הנוכחית לפתרון הבעיה (38.1%), הוא הגבוה ביותר שנצפה בסקר. עמדתם של מצביעי חד"ש-תע"ל היא הביקורתית ביותר: 75.6% מהם סבורים כי שתי הממשלות לא עשו די לפתרון הבעיה.

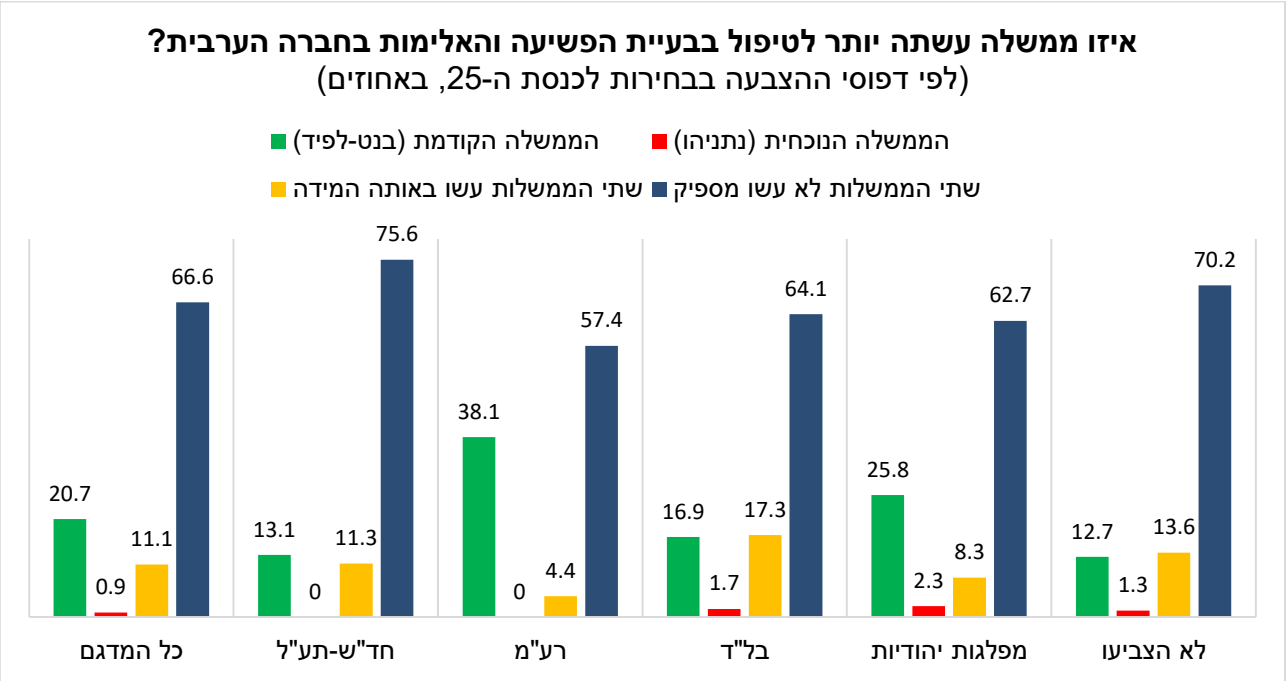

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

שאלת הזהות האישית

משתתפי הסקר נשאלו מהו המרכיב החשוב להם ביותר בהגדרת זהותם האישית. תשובותיהם מעידות על משקל שווה של שלושה מרכיבים: האזרחות הישראלית (29.3%), ההשתייכות לדת (מוסלמי, נוצרי, דרוזי - 28.9%), והזהות הערבית (28.5%). מבחינה סטטיסטית, אין הבדל מובהק בין שלושת המרכיבים הללו ולמעשה משקלם זהה. רק 12.5% ציינו כי המרכיב החשוב ביותר עבורם הוא הזהות הפלסטינית.

יש להעיר כי בפני משתתפי הסקר הוצג המרכיב הישראלי במונח "אזרחות" ולא במונח "זהות". לשון אחר, הנסקרים התבקשו להעריך את משמעות המרכיב האינסטרומנטלי הקשור לאזרחות הישראלית ולאו דווקא למשמעותו הרגשית. עם זאת, לא ניתן להתעלם מן העובדה כי עבור רבים בחברה הערבית עניין האזרחות הישראלית ממלא תפקיד חשוב לא פחות מהזהות הערבית ומהשתייכות לדת. שני מרכיבים אלו מייצגים זהות קולקטיבית רחבה ושורשית ביותר, והם מקפלים בתוכם משמעויות רבות: דת, לאומיות, תרבות, מסורת, שפה וערכים.

השוואת ממצאי הסקר הנוכחי לממצאים משני סקרים שערכה תוכנית קונרד אדנאואר במהלך השנה האחרונה (במאי ובנובמבר 2023) חושפת שתי מסקנות מעניינות. האחת, התחזקות מרכיב האזרחות הישראלית שנצפתה זמן קצר לאחר פרוץ המלחמה לא הייתה תופעה זמנית. ניתן להסיק כי המלחמה יצרה מגמה חדשה ויציבה. ממצא זה כשלעצמו מחזק את הממצא שעליו הצבענו לעיל, ולפיו המלחמה יצרה תחושת שותפות גורל בין ערבים ליהודים בתוך ישראל.

מסקנה שנייה היא שמרכיב הזהות הפלסטינית, שנחלש במידה ניכרת בימיה הראשונים של המלחמה, נמצא במגמת עלייה מובהקת מבחינה סטטיסטית גם אם הוא עדיין נמוך כיום מרמתו לפני שנה (מאי 2023). חלקים בציבור הערבי, שב-7 באוקטובר הוכו בהלם ממתקפת הטרור של חמאס והתנערו מן הזהות הפלסטינית, שבים ומדגישים כעת את זהותם הפלסטינית לנוכח המלחמה המתמשכת הפוגעת בבני עמם ברצועת עזה.

בתשובות על שאלה זו נתגלו הבדלים מובהקים לפי חתכים דמוגרפיים ופוליטיים. מרכיבי הזהות הדומיננטיים בקרב הדרוזים הם האזרחות הישראלית (66.1%) והזהות הערבית (23.2%), ואילו בקרב הנוצרים המרכיבים הם האזרחות הישראלית (36.7%) וההשתייכות לדת (30.6%). בקרב המוסלמים יש שלושה מרכיבים בעלי משקל דומה: ההשתייכות לדת (30.6%), הזהות הערבית (28.9%), והאזרחות הישראלית (26.8%). מרכיב הזהות הפלסטינית דומיננטי יותר בקרב המוסלמים (13.2%) בהשוואה לנוצרים (8.2%), והוא זניח בקרב הדרוזים (1.8%).

בקבוצת הגיל הצעירות (18–34, 35–44), מרכיב ההשתייכות לדת דומיננטי בהשוואה למרכיבי הזהות האחרים, ומשקלו בקבוצות אלה גבוה באופן מובהק ממשקלו בקבוצות הגיל המבוגרות (45–54, 55 ומעלה). לעומת זאת, בקבוצת הגיל המבוגרות, מרכיב האזרחות הישראלית דומיננטי בהשוואה למרכיבי הזהות האחרים, ומשקלו בקבוצות אלה גבוה באופן מובהק ממשקלו בקבוצות הגיל הצעירות. בצד זאת, מרכיב הזהות הפלסטינית גבוה באופן מובהק בקבוצת הגיל הצעירה ביותר (18–34) בהשוואה לקבוצות הגיל האחרות.

מבדיקת מרכיבי הזהות על פי דפוסי ההצבעה בבחירות האחרונות לכנסת (נובמבר 2022) עולה כי מרכיב הזהות הפלסטינית חשוב עבור מצביעי בל"ד (27.6%) הרבה יותר משהוא חשוב למצביעי רע"מ (10.8%) או למצביעי חד"ש-תע"ל (10.3%). תמונת מראה מתקבלת ביחס למרכיב האזרחות הישראלית: עבור מצביעי רע"מ (27.5%) ומצביעי חד"ש-תע"ל (28.2%) – ואפילו עבור הנשאלים שנמנעו שהצבעה בבחירות האחרונות (30.9%) – מרכיב זה חשוב הרבה יותר משהוא חשוב למצביעי בל"ד (13.3%). עם זאת, מרכיב האזרחות הישראלית חשוב הרבה יותר עבור מצביעי המפלגות היהודיות (58.8%) בהשוואה לקבוצות האחרות.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

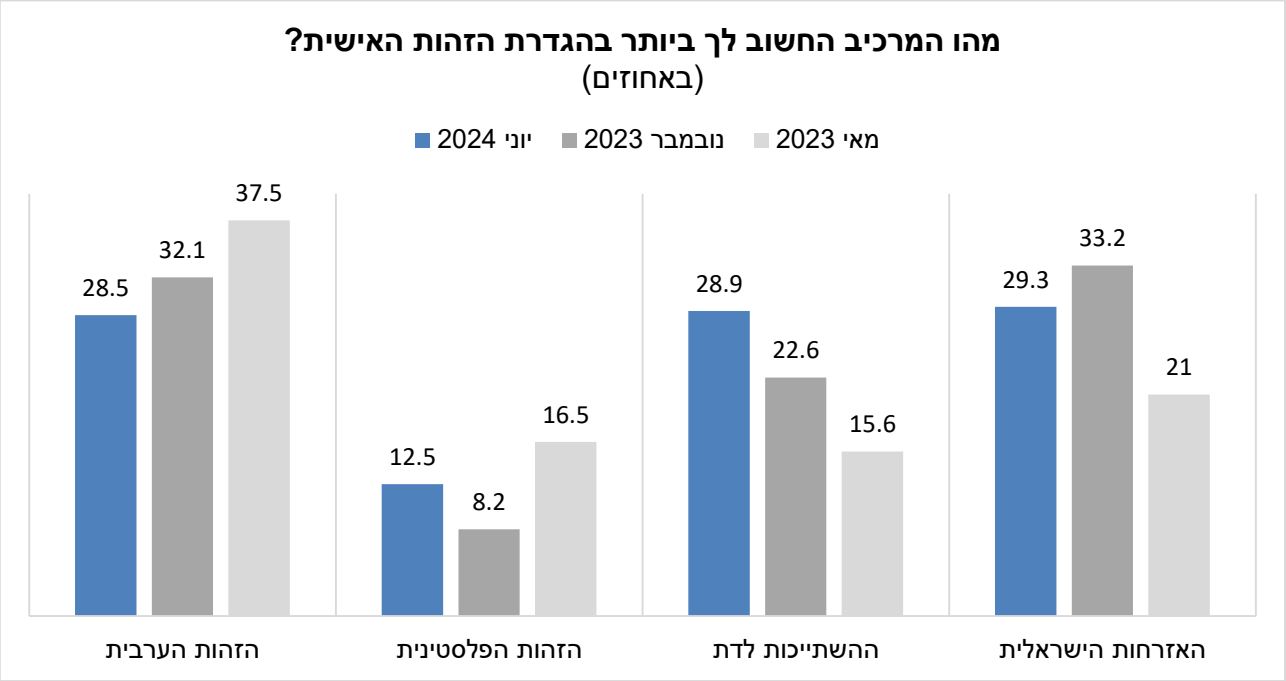

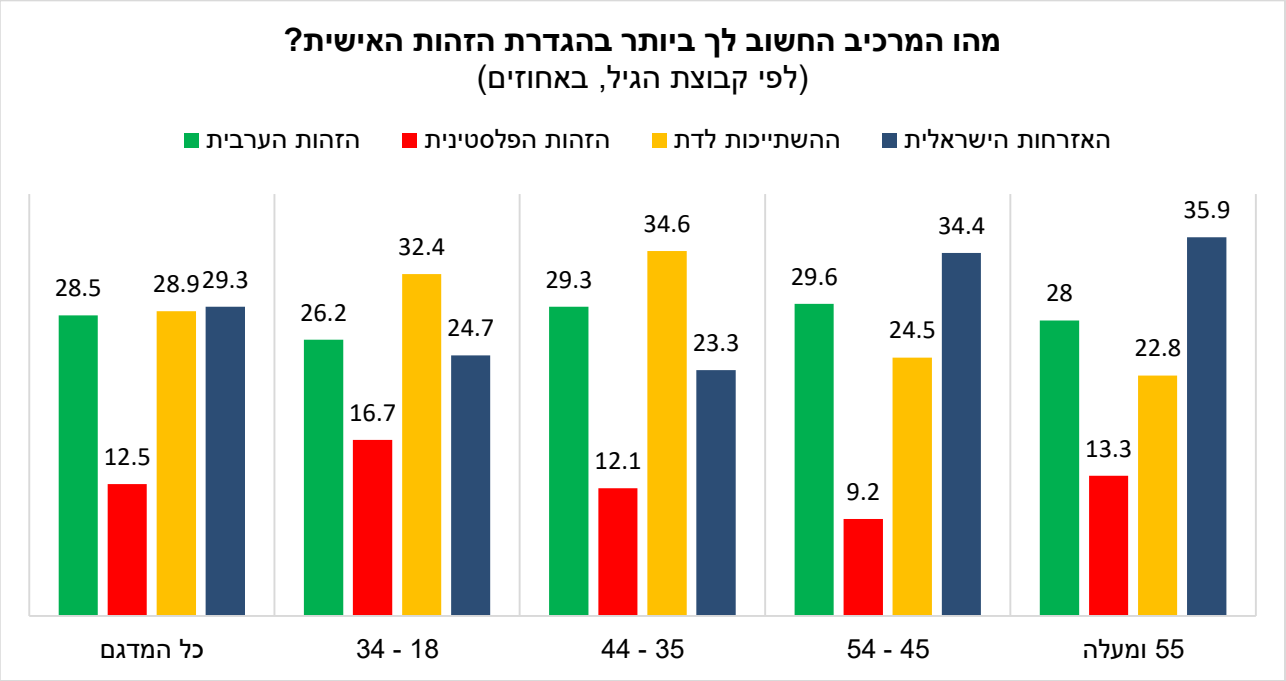

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

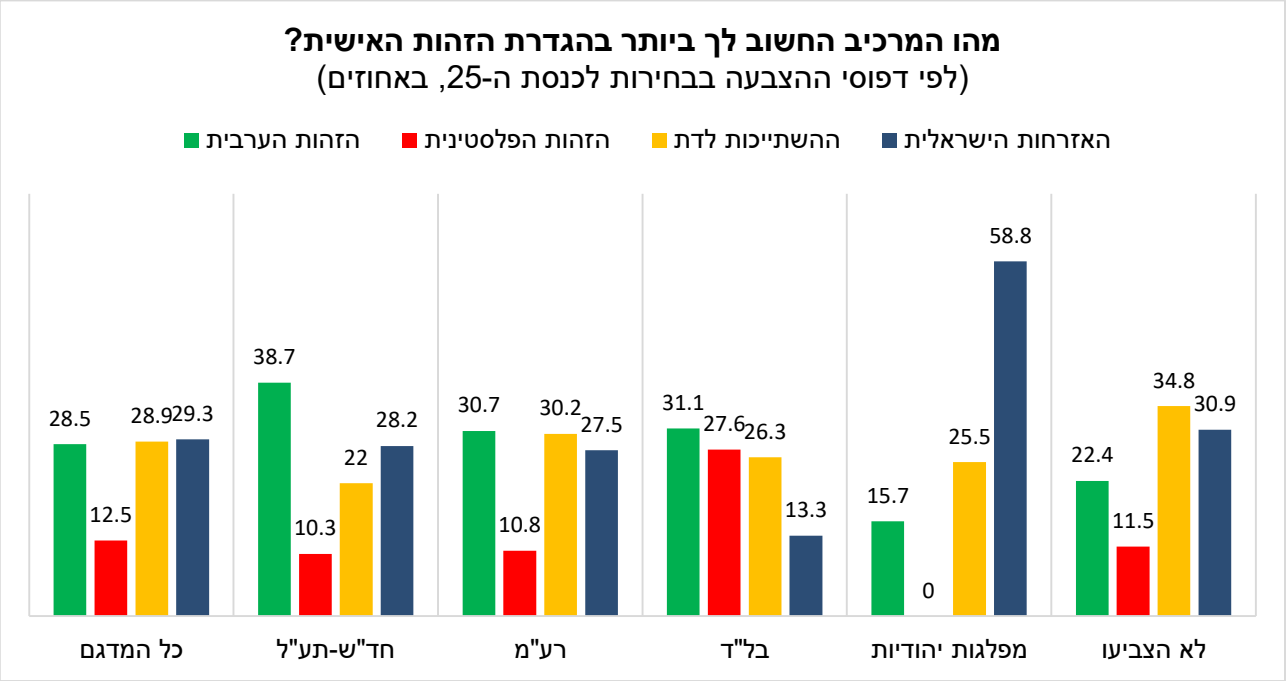

הסקר נערך ביוזמת תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי הפועלת מטעם קרן קונרד אדנאואר במרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב.

הסקר בוצע באמצעות מכון המחקר סטאט-נט, בהנהלת יוסף מקלדה.

הנתונים נאספו בתאריכים 5 – 11 ביוני 2024 בסקר טלפוני שנערך בשפה הערבית בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הערבית הבוגרת בישראל (בני 18 ומעלה).

גודל המדגם: 502 נשאלים; טעות הדגימה המרבית: 4.35% $\pm$.